

Bölüm 17

RUHSAL HASTALIKLARA YÖNELİK DAMGALAMA İLE MÜCADELEDE PSİKİYATRİ HEMŞİRESİNİN ROLÜ

Ayfer ÖZTÜRK¹

GİRİŞ

Damgalama, ayrımcılık ve dışlama, psikiyatride yüzyıllardan beri var olan ve halen güncelliğini sürdüren önemli sorunlardan biri olmakla birlikte, ruh sağlığı uygulamalarını her alanda (koruyucu, geliştirici ve tedavi edici) olumsuz etkilemektedir (Taşkın 2007). Ruhsal hastalığa sahip kişilerin toplumla yeniden kaynaşması ve eski işlevselliğine dönmesi, toplumun ruhsal hastalıklara ilişkin genel tutumuyla ilişkilidir. Ancak günümüzde hala, toplumun her kesiminde ruhsal hastalığı olan bireylere yönelik olumsuz ve reddedici tutumların var olduğu bilinmektedir. Bu tutumlar toplum içinde yaygındır. Halkın hastalarla kişisel bağlantı gerektiren durumlarda daha mesafeli olmak gerekliliği duyduğu, sosyal yakınlık içeren ortamlarda “akıl hastası” olarak tanımlanmış kimselerle etkileşimi kesme eğiliminin olduğu bilinmektedir (Angermeyer, Schulze & Dietrich, 2003; Arkar 1991; Morrison, De Man & 1993; Oban & Küçük 2011). Damgalamanın sonucunda ruhsal hasta ve yakınları toplumdan izole olmakta ve sağlık yardımı arama davranışları göstermemektedir (Çam & Bilge, 2013).

Toplumun ruhsal hastalıklara yönelik olumsuz tutumları, ruhsal hastalık belirtilerinin farkına varılması ve bunlar için çare aranmasından, ruhsal hastalığın tanınması ve tedavisinin uygun bir şekilde sürdürülmesine kadar ruh sağlığı hizmetlerini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle damgalama sürecinin anlaşılmasında ve damgalama ile mücadelede ruh sağlığı alanında çalışanlara önemli görevler düşmektedir (Taşkın, 2007). Başta ruh sağlığı ve hastalıkları profesyonelleri olmak üzere, toplumun diğer üyelerinin de bu olumsuzluklarla mücadele etmeleri için ülkemizdeki durumun farkında olmaları önemlidir (Çam & Bilge 2013). İşte bu noktada, psikiyatrist, psikiyatri hemşiresi, psikolog, sosyal çalışmacı gibi alanın uzmanları ile toplum liderlerinin yapacağı ortak hareketlere, çalışmalara ve becerilere gereksinim vardır (Çam & Bilge 2013).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, 74110 Bartın/TÜRKİYE

Başka bir çalışmada (2018), hemşirelik öğrencileriyle ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği dersi kapsamında yürütülen “Damgalamayla Mücadele Eğitim Programı”nın damgalamayla mücadelede olumlu sonuçları olduğunu bildirmiştir (Üstün & İnan 2018).

Sonuç olarak, günümüzde, ruhsal hastalıklara karşı tutumların ruh sağlığı hizmetlerinin her aşamasını etkileyen etmenlerin başında geldiği bilinmektedir. Özellikle damgalama ve ayrımcılık ruhsal hastalık geçiren kişilerin bunu fark edebilmesini, çare arama davranışını, tedavi ve rehabilitasyona uyumunu doğrudan etkilemektedir (Oban & Küçük 2014). Ruhsal hastalıklara yönelik damgalanmaya karşı kampanyaların düzenlenmesi toplumun bilgilendirilmesi açısından önemlidir. Nitelikli psiko eğitim programları ile ruhsal sorunları olan bireylere yönelik yanlış anlaşılmalara ve korkulara azaltılmalı, bu bireylerin de topluma kazandırılabilmesi fikri insanlara verilmelidir.

Bu bağlamda toplum ruh sağlığı ekibi ve psikiyatri hemşirelerinin ruhsal hastalıklara yönelik farkındalığı arttırmak ve damgalamayı azaltmak için aktif görev almaları gerekmektedir. Ayrıca psikiyatri hemşirelerinin bağımsız rollerinden biri olan eğitim rolünü üstlenmeleri geleceğin sağlıklı toplumlarının oluşmasında önemli bir yere sahip olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acun KN, Kapıkıran Ş. Psikolojik Yardım Aramada Kendini Damgalama Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik. 2013;40(5): 131-141.
- Açıkgöz F, Akkuş D. Ruhsal hastalıklarda damgalama ile mücadele: anahtar rol üstlenen meslekler. DÜ Sağlık Bil Enst Derg. 2018; 8(3):142-146.
- Akdede BA, Alptekin K, Topkaya ŞÖ, et al. Gençlerde şizofreniyi damgalama düzeyi. Yeni Symposium. 2004;42 (3):113-7.
- Altındağ A, Yanık M, Uçok A, et al. Effects of an antistigma program on medical students' attitudes towards people with schizophrenia. Psychiatry and Clinical Neurosciences. 2006;60(3):283-8.
- American Nurses Association (ANA), (2017). <http://www.nursingworld.org>. Erişim Tarihi: 27.02.2017.
- Angermeyer MC, Schulze B, Dietrich S. Courtesy stigma--a focus group study of relatives of schizophrenia patients. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol. 2003;38:593-602.
- Angermeyer MC, Matschinger H. Public attitudes to people with depression: have there been any changes over the last decade? J Affect Disord. 2004;83:177-82.
- Arkar H. Akıl hastasının sosyal reddedilimi. Düşünen Adam. 1991;4:6-9.
- Avcil C, Bulut H, Sayar GH. Psikiyatrik hastalıklar ve damgalama. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2016:175-202.
- Bağ B, Ekinci M. Sağlık personelinin ruhsal sorunları olan bireylere yönelik tutumlarının araştırılması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 2005;3:107-27.
- Bariş Yİ. Dünyada tüberkülozun tarihçesi. Toraks Dergisi. 2002;3(3):338-340.
- Bates L, Stickle T. Confronting Goffman: how can mental health nurses effectively challenge stigma? A critical review of the literature. J Psychiatr Ment Health Nurs. 2013;20:569-75.
- Bilge A, Çam O. Ruhsal hastalığa yönelik damgalama ile mücadele. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2010;9:71-8.

- Bostancı N. Ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik stigma ve bunun azaltılmasına yönelik uygulamalar. *Düşünen Adam*. 2005;18(1):32-38.
- Bostancı N, Aştı N. Hemşirelerin Ruh Sağlığı Bozuk Olan Bireylere Karşı Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi, *Düşünen Adam Dergisi*. 2004;17(2):87-93.
- Byrne P. Stigma of mental illness and ways of diminishing it. *Advance in Psychiatric Treatment*. 2000;6:65-72.
- Byrne P. Psychiatric stigma. *British Journal of Psychiatry*. 2001;178: 281-4.
- Chan JY, Mak WW, Law LS. Combining education and video-based contact to reduce stigma of mental illness: "The Same or Not the Same" anti-stigma program for secondary schools in Hong Kong. *Soc Sci Med*. 2009;68:1521-6.
- Corrigan PW. The impact of stigma on severe mental illness. *Cogn Behav Pract*. 1998;5:201-222.
- Çam O, Çuhadar D. Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci ve İçselleştirilmiş Damgalama, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*. 2011;2(3):136-140.
- Çam MO, Bilge A, Engin E, et al. Muhtarlara Verilen Ruhsal Hastalığa Yönelik Damgalama İle Mücadele Eğitiminin Etkiliğinin Araştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*. 2014;5(3):129-136.
- Çam O. (2014) Ruh sağlığı ve hastalıklarına genel bakış. ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği bakım sanatı kitabı. Editörler; Çam O, Engin E. İstanbul Tıp Kitapevi 1. Baskı Ss:5-19.
- Çam O, Bilge A. Türkiye'nin batısında yaşayan halkın ruhsal hastalığa ve hastalara yönelik inanç ve tutumlarının belirlenmesi. *New Symposium Dergisi*. 2011;49:131-40.
- Çam O, Bilge A. Türkiye'de Ruhsal Hastalığa / Hastaya Yönelik İnanç, Tutum ve Damgalama Süreci: Sistematik Derleme. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*. 2013;4(2):91-101.
- Dickerson FB, Sommerville J, Origoni AE, et al. Experiences of stigma among outpatients with schizophrenia. *Schizophr Bull*. 2002;28:143-55.
- Dikeç G, Küçük L. Ergenlerde ruhsal hastalıklara yönelik damgalamayı etkileyen etmenler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 2011;2(1):31-39.
- Doğanavşargil Baysal GÖ. Damgalanma ve ruh sağlığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*. 2013;22(2):239-251.
- Dülgerler, Ş. (2008). Şizofrenik Bozukluklara Yönelik Tutumlarda Psikiyatri Hemşirelerinin Rolü. 15.Sosyal Psikiyatri Kongresi Özet Kitabı, Kocaeli, Ss: 28.
- Fabrega H. The culture and history of psychiatric stigma in early modern and modern Western societies: a review of recent literature. *Compr Psychiatry*. 1991;32:97-119.
- Fung KT, Tsang HWH, Corrigan PW, et al. Measuring self stigma of mental illness in china and its implications for recovery. *International Journal of Social Psychiatry*. 2007;53: 408-18.
- Gary FA. Stigma: barrier to mental health care among ethnic minorities. *Issues In Mental Health Nursing*. 2005;26(10):979-99.
- Hamilton B, Manias E. Rethinking Nurses observations: Psychiatri nursing skills and invisibility in an acute inpatient setting. *Soc SciMed*. 2007;65:331-343.
- Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (11 Nisan 2011). Erişim tarihi: 18.06.2019 Erişim Adresi: <https://www.saglik.gov.tr/TR,10526/hemsirelik-yonetmeliginde-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik-yayimlanmistir.html>
- Jussim L, Nelson TE, Manis M, et al. Prejudice, stereotypes, and labeling effects: sources of bias in person perception. *J Pers Soc Psychol*. 1995;68:228-46.
- Kavak F. Kendi Evlerinde Yaşayan Ve Korunmalı Evlerde Yaşayan Şizofreni Hastalarının Yaşam Niteliklerinin Ve İşlevsel İyileşme Düzeylerinin Karşılaştırılması, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2011.
- Kavak F. Şizofreni Hastalarında Yoganın İşlevsel İyileşmeye Düzeyine Etkisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi 2016.
- Kaya Y. Şizofreni hastalarının sosyal işlevsellikleri ve hastalara bakım veren yakınlarının bakım yükü, sağlık bilimleri enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013.
- Ke S, Lai J, Sun T, et al. Healthy young minds: The effects of a 1-hour classroom workshop on mental illness stigma in high school students. *Community Ment Health J*. 2015;51(3): 329-37.

Güncel Hemşirelik Çalışmaları II

- Kocabaşoğlu N, Aliustaoğlu S. Stigmatizasyon. Yeni Symposium. 2003;41:190-2.
- Kocaman N. Acil Psikiyatri Hemşireliği. Türkiye Klinikleri J Surg Med Sci. 2007;3(42):61-74.
- Kum, N. (1996). Kültür ve psikiyatri, psikiyatri hemşireliği el kitabı, İstanbul: Birlik Ofset Ltd Şti. 1.Baskı.
- Külüğ MY, Coşkun S. Üniversite öğrencilerinin ruhsal hastalıklara yönelik inançlarının incelenmesi. II. Uluslararası VI. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi (4-7 Ekim 2012 Erzurum), Kongre kitabı, Erzurum, 2012; s. 179- 80.
- Link BG, Phelan JC. Conceptualizing stigma. Annu Rev Sociol. 2001; 27: 363–85.
- Livingston JD, Boyd JE. Correlates and consequences of internalized stigma for people living with mental illness: a systematic review and meta-analysis. Soc Sci Med. 2010;71:2150-61.
- Morrison M, De Man AF, Drumheller A. Correlates of socially restrictive and authoritarian attitudes toward mental patients in university students. Social Behavior and Personality. 1993;21:333-8.
- Oban G, Küçük L. Damgalama erken yaşlarda başlar. gençlerde ruhsal hastalıklara yönelik damgalamayla mücadelede eğitimin rolü. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi. 2011;2(3):141-148.
- Oran NT, Şenuzun F. Toplumda kırılması gereken bir zincir: HIV/AIDS stigmatı ve baş etme stratejileri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2008;(5)1:1-16.
- Öz F, Buldukoğlu K, Çam O, et al. (2007). Psikiyatri Hemşireliği Görev yetki ve Sorumlulukları Çalışma Grubu Raporu, 1. Psikiyatri Hemşireliği Günleri, Ankara.
- Özbaş D, Buzlu S. Geçmişten günümüze psikiyatri hemşireliği. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi. 2011;19(3):187-193.
- Özdemir H. Salgın hastalıklardan ölümler, 1914–1918. Ankara. Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2005.
- Özmen S, Erdem R. Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2018; 23(1):185-208.
- Öztürk MO (1997). Ruh sağlığı ve bozukluğunun tanımlanması. Öztürk O (Ed) Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, Ss: 101-104.
- Patrick W, Corrigan AMY, Watson C. Understanding the impact of stigma on people with mental illness. World Psychiatry. 2002;1(1): 16-20.
- Penn DL, Corrigan PW. The effects of stereotypes suppression on psychiatric stigma. Schizophrenia Research. 2002;55:269-276.
- Peterson D, Barnes A, Duncan C. Fighting with shadows: self-stigma and mental illness. 1st ed. Auckland: Mental Health Foundation of New Zealand; 2008.
- Pinto-Foltz MD, Logsdon MC. Reducing stigma related to mental disorders: initiatives, interventions and recommendations for nursing. Archives of Psychiatric Nursing 2009;23:32-40.
- Raingruber, B. Client and provider perspectives regarding the stigma of and nonstigmatizing interventions for depression. Arch Psychiatr Nurs 2002; 16:201-204.
- Rüsch N, Angermayer MC, Corrigan PW. Mental illness stigma: concepts, consequences and initiatives to reduce stigma. European Psychiatry. 2005;20:529-39.
- Sartorius N. Lessons from a 10-year global programme against stigma and discrimination because of illness. Psychol Health Med. 2006;11:383-8.
- Schulze B, Richter Werling M, Matschinger H, et al. Crazy? So what! Effects of a school project on students' attitudes towards people with schizophrenia. Acta Psychiatrica Scandinavica. 2003;107(2):142-50.
- Soygür H, Özalp DE. Şizofreni ve damgalanma sorunu. Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Psikiyatri Dergisi. 2005;1(12):74-80.
- Switaj P, Wciórka J, Smolarska-Switaj J, et al. Extent and predictors of stigma experienced by patients with schizophrenia. Eur Psychiatry. 2009;24:513-20.
- Tarım HŞ. Sağlık alanında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin ruhsal hastalığa yönelik inançları. Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017, Kıbrıs.
- Taşkın EO. Sosyodemografik etmenlerin ruhsal hastalıklara yönelik tutumlara yönelik etkileri. Psikoloji, Psikiyatri, Psikofarmakoloji Dergisi. 2004;12(3):13-25.

Güncel Hemşirelik Çalışmaları II

- Taşkın EO, Özmen E. Ruhsal hastalıklara yönelik tutumları etkileyen etmenler: bilgi, temas, etiket, psikopatoloji tipi, medya. Psikoloji, Psikiyatri, Psikofarmakoloji Dergisi. 2004;12(3):25-40.
- Taşkın EO, Şen FS, Aydemir Ö, et al. Türkiye'de kırsal bir bölgede yaşayan halkın şizofreniye ilişkin tutumları. Türk Psikiyatri Derg. 2002;13:205-14.
- Taşkın EO. İçselleştirilmiş damgalama ve damgalama algısı. In. Taşkın EO. Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutumlar ve Damgalama. İzmir. 2007.
- Tel H, Terakye G. Şizofrenik hasta ailelerine yönelik bir psikoeğitimsel yaklaşım uygulaması dene-mesi, Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2000;1(3):133-42.
- Üçok A. Şizofreni hastası neden damgalanır? Klinik Psikiyatri. 2003;1:3-8.
- Üstün B, İnan FŞ. Psikiyatri Hemşireliği Uygulamasına Bir Örnek: Damgalamayla Mücadele Eğitim Programı. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi. 2018; 15(2):131-135.
- TDK (Türk Dil Kurumu). Damga. <http://tdkterim.gov.tr/bts/>. (Erişim: 10.03.2013).
- Varcarolis EM, Halter MJ.(2009). Essentials of psychiatric mental health nursing: a communication approach to evidence- based care. Saunders Elseiver. 3. Baskı.
- Wermer P, Stein-Shvacman I, Heinik J. Perception of self-stigma and its correlates among older adults with depression: a preliminary study. Int Psychogeriatrics. 2009;216: 1180-9.
- Worley NK (1997). Mental Health Nursing in the Community, Mosby Year Book, United States of America, p. 33-34.
- Yanos PT, Roe D, Lysaker PH. Narrative enhancement and cognitive therapy: a new group based treatment for internalized stigma among persons with severe mental illness. Journal of Interna-tional Group Psychotherapy. 2011;61:576-95.